МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

ISSN 3083-6557 print

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Гуманітарні та соціальні науки: сучасні тренди й виклики

Випуск 2 (49), 2025

Київ
2025

ЗМІСТ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

“Гуманітарні та соціальні науки: сучасні тренди й виклики”
(*13 листопада 2025 р.*)

Сергій СИНЯКОВ
Соціально-гуманітарні науки в нових реаліях 8

Андрій БОЖКОВ
Роль ЮНЕСКО в сучасних дипломатичних процесах 2020–2025 років: м’яка сила через просування Цілей сталого розвитку 12

Іван БАХОВ
Вплив ChatGPT на покращення навичок англійської мови студентів 16

Тамара НИЧ
Трансформація ролі й місії сучасного університету 21

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК: СМИСЛИ, ЦІННОСТІ, МЕТОДИ

Наталія ПАЛЬМ
Штучний інтелект як загроза майбутньому людства: філософський аспект 26

ФІЛОЛОГІЯ ТА ПЕРЕКЛАД: МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Настасія ГИЧКО
Засоби наочного абстрагування від реалій жорстокості на прикладі персонажа роману “Благоволительки” 30

Богдан ЗАВЕРУХА
Відмінності міжкультурної комунікації в локалізації аудіовізуального контенту 40

Дар’я КАЛУГІНА
Збереження ритму та ритму як ключовий аспект перекладу поетичних творів у сучасній гуманітарній науці 47

Дар’я КАЛУГІНА
Передача образності, символіки та стилю автора як виклик сучасного поетичного перекладу 53

Тамара НИЧ
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософських і суспільних дисциплін МАУП

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ТА МІСІЇ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Вступ

Глобальні трансформації сучасного суспільства призводять до суттєвих змін традиційних соціальних інститутів, зокрема сфери освіти. Вища освіта, з одного боку, є сталою соціальною організацією в історії цивілізації, яка має свої фундаментальні основи, а з іншого боку, вона завжди адаптивно реагує на соціально-економічні, політичні, культурні зміни в суспільстві. Університети, як втілення класичної форми вищої освіти, завжди посідали особливе місце в культурному й інтелектуальному житті. Тут народжувалися наукові винаходи, які докорінно змінювали уявлення про світ, філософські системи, що впливали на хід історії. Отже, розуміння сутності й ролі університетів у сучасному суспільстві, визначення стратегії та напрямів їхнього розвитку є важливою темою в контексті аналізу суспільного розвитку.

Методи дослідження

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових методів і принципів, які дозволяють вирішити поставлені завдання, а саме, історичний метод — при визначенні історичних параметрів формування й еволюції університету; культурологічний метод — для аналізу впливу соціально-культурного середовища на зміну ролі вищої освіти; порівняльний метод — для з'ясування особливостей місії університету на різних етапах його розвитку; абстрактно-логічний метод — при узагальненні теоретичних положень і формулюванні висновків. В основу дослідження були покладені методи аналізу, індукції та дедукції, а також принцип єдності історичного й логічного.

Результати дослідження

У науковій літературі протягом останніх років активно обговорюються питання щодо зміни ролі університету як інституції вищої освіти, його нове призначення, так звану "третю місію" університету в сучасному світі [6; 10]. Для того, щоб зрозуміти спрямованість цих змін і характер нової ролі вищої освіти, необхідно звернутися до аналізу самої ідеї університету.

Особливості розвитку університетів на різних історичних етапах розглядалися у творах класиків педагогічної, філософської, соціологічної думки Я. Коменського, В. Гумбольдта, Дж. Г. Ньюмена та ін. У XX ст. призначення

університетів отримало нове осмислення в роботах Х. Ортега-і-Гассета [14], Р. Хатчинса [12], П. Бурдьє [2], З. Баумана [11] тощо. Трансформація моделі сучасного університету досліджується багатьма вітчизняними науковцями, серед яких Мєлков Ю. О. [8], Васиньова Н. С. [3], Кравченко О. І. [5], Курбатов С. В. [7] та ін.

Науковці сходяться в думці, що призначення університетів протягом всієї історії відповідало соціально-культурним запитам суспільства й видозмінювалося під їх впливами.

Основною метою перших середньовічних університетів, поява яких датується XII століттям (спочатку в італійській Болоньї, пізніше — у Парижі), було оволодіння здобутками культури, розвиток інтелекту й духовності. Формувалося певне інтелектуальне співтовариство, корпорація студентів і викладачів, вироблявся особливий дискурс, де в центрі уваги були освітні, культурні й духовні цінності. Середньовічний університет складався з декількох факультетів, таких як факультет мистецтв, теології, медицини, права [7]. Попри диференціацію, університети виховували не стільки професіонала, скільки людину певного світогляду, з особливими соціальними орієнтирами.

Аналізуючи статус класичного університету, англійський мислитель XIX ст. Дж. Г. Ньюмен [13] у роботі "Ідея університету" зазначає універсальність знань, що відрізняє саме цей заклад освіти. Під універсальністю розуміється максимально можлива широта викладання знань, включення в інтелектуальну традицію. Особливою рисою знань, які викладалися в університеті, була свобода (ліберальність, за словами Ньюмена [13]). Такі знання, на його думку, буди вправами душі й мислення. Ньюмен [13] протиставляє їх утилітарним знанням, які спрямовують до того чи іншого ремесла. Знання, що зорієнтовані на практичне використання, як зазначає Ньюмен [13, *84*], є прерогативою інших, ніж університет, освітніх інститутів.

Таким чином, ідея класичного університету полягає в тому, що, за допомогою накопичення, збереження й передачі універсального неутилітарного знання, забезпечити людину не стільки професією, скільки життєвими орієнтирами. Кінцевою метою та основною місією класичного університету визнавався розвиток інтелектуальної та духовної особи, оволодіння нею здобутками культури.

Подальша еволюція ідеї університету була втілена в XIX–XX ст. в декількох формах — відомих сьогодні британській та американській моделях вищої школи [7]. Проте, найбільшого поширення й визнання отримала модель Берлінського університету, відома як університет К. В. фон Гумбольдта. Маючи певні спільні риси з класичним університетом, як центр, що формує культуру й освіту, відокремлений від утилітарної прагматики, класичний університет В. фон Гумбольдта має суттєві відмінності. З-поміж усього культурного простору універсальних знань акцент був зроблений на науці, на формуванні й передачі наукових знань. В основу ідеї університету була покладена завдання поєднати освітню діяльність із проведенням наукових досліджень.

Водночас стає важливою підготовка професіоналів у конкретних галузях, що володіють певними знаннями й навичками.

Це сформувало уявлення про другу місію класичного університету — здійснення науково-дослідницької діяльності, навчання за допомогою досліджень, а також соціалізація, формування навичок, необхідних людині для життя в суспільстві.

Ідеї, що лягли в основу "класичного" університету (автономія, академічні свободи, навчання через дослідження, відповідальність за формування громадянської позиції), були актуальними до другої половини XX ст. Однак "через масовий характер навчальних закладів, притаманний постіндустріальному суспільству, вимоги глобалізації університети натрапили на нові проблеми й були змушені започаткувати процес кардинальних змін, що загалом триває донині" [1, *79*].

У якому ж напрямі змінюється діяльність і роль університету в сучасному світі? Деякі дослідники [11] ставлять під сумнів можливість існування єдиного універсального знання в умовах сьогодення. Так, відомий соціолог З. Бауман [11] стверджує, що сучасний світ є надскладним, й університет залучений до цієї надскладності. Всі зразки та принципи, засвоєні попередніми поколіннями, які дозволяли стабільно орієнтуватися у світі, втратили свою стійкість, що значно ускладнює існування людини й будь-яку її діяльність. В умовах комп'ютеризації універсальне знання часто замінюється процесом отримання інформації. Мета й завдання цих пошуків формуються не стільки самим суб'єктом, скільки впливом зовнішнього оточення. Тож, на думку, З. Баумана [11], сучасний універсалізм університетської освіти нерозривно пов'язаний із широким доступом до світових інформаційних ресурсів. Відповідно, завданням вищої освіти стає навчання студентів різноманітним технологіям роботи з інформацією, підготовка спеціалістів, здатних до самостійного пошуку знань та їх аналізу.

Інша особливість університетської освіти — неутилітарність — сьогодні суттєво поступається прагматичним цінностям. У сучасному світі набагато більше, ніж у попередні епохи цінуються знання, які мають прикладне значення. Водночас все більш сталими стають по відношенню до освіти поняття "послуги", "замовлення", що говорить про все більшу комерціалізацію даної сфери. Наведені тези змушують багатьох дослідників визнавати трансформацію аксіологічних основ університету.

У центрі уваги постало питання про можливість бути університету інноваційним, ефективним, не змінюючи при цьому традиційних академічних цінностей. Обговорення даного питання з 90-х років минулого століття розгорнуло в науковому співтоваристві дискусію про третю місію університету. При певному різноманітті підходів, можна виділити деякі їх спільні тези: третя місія — це відносини між освітою і суспільством за межами навчання і досліджень; це коло діяльності, що включає створення, використання й застосування знань та інших університетських ресурсів за межами академічного оточення. На думку більшості науковців, третя місія містить три аспекти

діяльності університету: трансфер технологій та інновацій, безперервна освіта й соціальна взаємодія.

Трансфер технологій та інновацій пов'язаний із дослідженнями й передбачає просування ідей, практик, інтелектуальних здобутків, винаходів у позаакадемічне середовище.

Безперервна освіта розуміється як освітня діяльність протягом усього життя з метою підвищення якості знань, навичок і компетенцій; інтеграція підприємництва в освітні програми.

Соціальна взаємодія — це сукупність усіх видів діяльності, пов'язаних із створенням, використанням та застосуванням університетських знань, можливостей і ресурсів за межами академічного середовища, підготовка освічених, активних громадян, зміцнення демократії і громадянської відповідальності; це діяльність, що охоплює регіональний, національний та міжнародний контексти [10]. Соціальна відкритість передбачає взаємодію з іншими освітніми закладами, органами публічної влади, громадськістю, науковими установами, бізнесом тощо.

Важливо зазначити, що третя місія є глобальним явищем і водночас має ознаки специфічних культурних відмінностей країни, а також традицій того чи іншого університету.

Висновки

Істотні зміни, що відбуваються в системі вищої освіти під впливом соціально-економічних, культурних трансформацій сучасного суспільства, призвели до переосмислення місії сучасного університету, яка зазнала змін. Попередня мета вищої освіти, а саме, підготовка обізнаної, компетентної людини, фахівця в певній галузі, інтелектуальної і розвинутої особистості, а також здійснення науково-дослідної роботи, доповнюється так званою "третьою місією".

Сучасний університет, інтегруючись із соціальним середовищем, громадами, громадянським суспільством тощо, розширює спектр своєї діяльності. До третьої місії університету відноситься поширення наукових ідей і досягнень, сприяння здійсненню безперервної освіти громадян і поглиблення взаємодій університетської освіти й науки, з одного боку, і суспільства, громад, з іншого.

Для наукової спільноти проблемними залишаються питання щодо стратегії збереження ідентичності університету як соціального інституту, питання, як не втратити одну з основних функцій університету — культуротворчу, тобто формування креативної, критично мислячої особистості, культурний та інтелектуальний потенціал суспільства. Для вітчизняного дискурсу актуальним є пошук форм взаємодії університету й суспільства, способів виконання його соціальної місії.

Джерела

1. *Андреєв А.* "Національна модель" університетської освіти: проблеми виникнення та розвитку в Західній Європі та Російській імперії. *Схід-Захід*: *історико-культурологічний збірник*, Харків – Київ, 2005. Вип. 7. С. 75–119.

2. *Бурдьє П.* Рефлексивна соціологія. Київ : Медуза, 2015.
3. *Васиньова Н. С.* Проблеми реалізації "третьої місії" в умовах трансформувальної ролі університетів. *Перспективи та інновації науки*. 2022. 2(7). С. 200–209.
4. *Зінченко В.* Сучасні глобальні трансформації університетської системи та специфікації філософії освіти в англосаксонській та американській моделях освітньо-наукового менеджменту. *Філософія освіти*. 2016. № 1 (18). С. 94–116.
5. *Кравченко О. І.* Реалізація третьої місії закладу вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 5 (7). С. 84–92.
6. Культурна місія університету в сучасних ціннісних трансформаціях: Матеріали наук.-практ. конф. (6 грудня 2024 р.). Київ, КНУ, 2024. 106 с.
7. *Курбатов С. В.* Історична генеза теоретичного дискурсу університету. *Філософія освіти*. 2013. № 4. С. 3–9.
8. *Мєлков Ю. О.* Розвиток університетів у XXI столітті: місія, цінності та гуманістичні інтенції вищої освіти для майбутнього. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741714/1/221th.pdf
9. Роль сучасних університетів у післявоєнному відновленні України: синергія трансформацій, інновацій та соціального служіння / Мєлков Ю. О., Гаврилюк А. М., Зінченко В. В. та ін. *Вісник НАПН України*. 2025. 7 (1). https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7147
10. Третя місія університетів. Керівництво з впровадження: метод. посіб. / за ред. М. О. Нестерова: Суми, 2025. 126 с.
11. *Bauman Z.* (1997) Universities: Old, new and different. The postmodern university? Contested visions of higher education in society / edited by Anthony Smith and Frank Webster. Buckingham: Open Univ. Press.
12. *Hutchins Robert Maynard* (1995) The Higher Learning in America: A Memorandum on the Conduct of Universities by Business Men. https://www.amazon.com/Higher-Learning-America-Universities-Foundations/dp/1560008083?asin=1560008083&revisionId=&format=4&depth=1
13. *Newman J. H.* (1996). The idea of university. New Haven, CT: Yale Univ. Press.
14. *Ortega y Gasset J.* Misión de la universidad // Ortega y Gasset J. Obras Completas. Madrid: Revista de Occidente, 1966. T. IV. P. 143– 242.